

ПЛАН ЗАНЯТТЯ № 7

Вид заняття: лекція.

Тип заняття: з елементами бесіди.

Тема: Проблема буття у філософії.

Мета заняття: навчальна: визначити як пов'язане поняття буття із людським способом самоутвердження в світі; основні причини складності розуміння та наукового вивчення свідомості;

виховна: виховувати студентів у душі гармонійного поєднання національних і загальнолюдських цінностей;

розвивальна: сприяти розвитку у студентів вміння використовувати у конкретних випадках основні ознаки наукового та філософського визнання реального існування чогось.

Методи: бесіда, лекція.

Матеріально-технічне забезпечення: зошити, підручники, дошка.

Література: основна:

1. Аблєєв С. Філософія в схемах і таблицях. – М., Вища школа, 2004.
2. Андрущенко В. Історія соціальної філософії. – К., Тандем, 2000.
3. Арутюнов В. Філософія (навч-метод. посібник для самостійного вивчення). – К., КНЕУ, 2001.
4. Бичко І. Філософія: курс лекцій. – К., 2003.
5. Бичко А. Історія філософії. Підручник. – К., Либідь, 2001.
6. Бойченко І. Філософія історії. – К., 2000.
7. Герасимчук А., Тимошенко З. Курс лекцій з філософії. – К., 1999.
8. Огнев'юк В., Утюж І. Філософія. Історія філософії. – К.: Грамота, 2010.

Додаткова:

1. Горлач М. Філософія: підручник. – Харків, 2000.
2. Горський В. Історія української філософії. Навч. посіб. – К., 2001.
3. Єрмоленко Є. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К., 1999.

4. Надольний І. Філософія: посібник. – К., 2004.
5. Петрушенко В. Основи філософських знань. Посібник. – К., Новий світ, 2003.
6. Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
7. Щерба С. Філософія: короткий виклад. Навчальний посібник. – К., Кондор, 2004.

Структура заняття

I. Організаційна частина.

II. Актуалізація опорних знань. (3 хв.)

Поняття буття є вихідним для філософії. Воно має найширший, граничний ступінь узагальнення і тому постає як наріжний світоглядний орієнтир. Завдяки цій якості воно виконує функцію сенсоутворення у людському світорозумінні. У ХХ ст., коли людство відчуло можливість свого самознищення, буття постає як вища цінність та міра моральної відповідальності людини за свої дії. Нарешті, у реальному виявленні буття постає перед людиною у контексті питання про смерть, безсмертя та шляхи людського самоутвердження.

III. Повідомлення теми, формування мети та основних завдань. (3 хв.)

IV. Мотивація навчальної діяльності. (4 хв.)

1. Що таке метафізика?
2. Пригадайте, що вивчає такий розділ філософії, як онтологія?
3. Яке значення мови у нашому житті?

V. План заняття.

1. Загальне поняття онтології. Буття і небуття. (20 хв.)

Один з перших розділів філософії, що вивчає проблему буття, називається онтологією, а сама проблема буття – одна з головних у філософії.

Для розкриття змісту категорії буття можна виділити ряд положень:

- навколишній світ, предмети, явища реально існують; він (навколишній світ) існує;

- навколишній світ розвивається, має внутрішню причину, джерело руху в самому собі;
- матерія і дух – єдині, але в той же час протилежні сутності, реально існують; і матерія, і дух є.

Ці положення (ознаки) об'єднуються поняттям субстанції – самостійної сутності, яка для свого існування не має потреби ні в чому, крім себе самої.

Таким чином, буття – це реально існуюча, стабільна, самостійна, об'єктивна, вічна, безкінечна субстанція, котра включає в себе сутнє.

Основними формами буття є:

- маатеріальне буття – існування матеріальних тіл, речей, явищ природи, навколишнього світу;
- ідеальне буття – існування ідеального як самостійної реальності у вигляді індивідуалізованого духовного буття і об'єктивізованого (позаіндивідуального) духовного буття;
- людське буття – існування людини як єдності матеріального і духовного (ідеального), буття людини самої по собі та її буття в матеріальному світі;
- соціальне буття – включає буття людини в суспільстві та буття (життя, існування, розвиток) самого суспільства.

Серед буття також виділяються:

- ноуменальне буття – буття, яке реально існує від свідомості того, хто спостерігає збоку;
- феноменальне буття – буття, що тільки здається, тобто буття, яким його бачить суб'єкт.

Практика показує, що як правило, ноуменальне і феноменальне буття співпадають.

Категорією, протилежною до буття, є категорія небуття – повна відсутність будь-чого, абсолютне ніщо. Небуття – стан, єдиний з буттям і протилежний йому. Предмети, явища навколишнього світу можуть знаходитися як в бутті (бути в наявності), так і в небутті (зовсім не існувати,

бути відсутніми). Приклади небуття: ще не народжені люди, не створені предмети; люди, речі, суспільства, які раніше були, а потім померли, зруйнувались, зараз їх немає.

2. Свідомість людини.

(15 хв.)

Людська свідомість – це унікальне явище дійсності. Будучи внутрішнім фактором людської життєдіяльності, за своїм змістом та можливостями вона виходить далеко за межі життєвих потреб. Завдяки свідомості людина вибудовує у своєму знанні цілий універсум, що має внутрішню систему зв'язків та підпорядкувань. Свідомість пов'язана з продукуванням всеохоплюючих, еталонних, універсальних систем відліку та предметних орієнтацій, завдяки яким людина створює поняття, принципи, ідеї, тобто такі форми знання та мислення, що мають всезагальний та необхідний характер.

За статусом буття свідомість є ідеальною (на противагу фізичному, чуттєво-матеріальному). Це означає, що вона формує завершені, кінцеві та еталонні предметні характеристики реальності, набуваючи здатності вимірювати та оцінювати будь-що. З іншого боку, це означає, що свідомість не має просторово-часових вимірів. Могутність та унікальність свідомості яскраво виявлена в її складній будові та в розмаїтості її життєвих функцій.

Сучасні концепції походження свідомості:

- релігійна свідомість є проявом «іскри Божої», вкладеної у людину Богом при творенні світу;
- концепція єдиного інформаційного поля: свідомість є одним із проявів дії єдиного світового інформаційного поля;
- концепція походження людини та свідомості внаслідок розвитку праці: людина і свідомість формуються в міру розвитку суспільної праці;
- дуалістична: в основі всіх світових процесів лежать два начала – матеріальне та духовне. Свідомість є виявленням духовного начала буття;

- концепція активно діяльного самопородження людини на основі природно-космічних передумов.

3. Свідомість і мова.

(15 хв.)

Мова є прямим та гнучкішим способом прояву свідомості.

Функції мови:

- позначає, називає предмет, явище чи дію, виділені людиною із тотальності суцього;
- є засобом мислення, вираження предметного змісту знання;
- об'єктивує ідеальну за своїм способом існування свідомість;
- є засобом спілкування людей, обміну досвідом, переживаннями, почуттями;
- є засобом управління як поведінкою людини, так і колективними діями.

Прояви (ознаки) свідомості:

- 1) особливий, небіологічний тип поведінки;
- 2) використання предметів культури за їх призначенням;
- 3) оперування не наданим наявно змістом реальності;
- 4) продукування того, що не існує;
- 5) мова (мовлення);
- 6) цілеспрямовання дій та думок людини.

Проблема свідомості, її онтологічного статусу, її можливостей постає для філософії найважливішою, оскільки поза свідомістю ми вже не маємо справи ні з людиною, ні з пізнанням, проте свідомість не підлягає звичайному науковому дослідженню: вона чуттєво не спостерігається; звідси виникає питання про її суттєві ознаки, до яких можна зарахувати особливий тип людської поведінки, предметний характер сприйняття дійсності, вміння використовувати речі культури за їх призначенням, мову.

Унікальні характеристики людської свідомості породжують цілу низку концепцій, що по-різному тлумачать її походження і що мають як свої переваги, так і недоліки; тому лише разом, у взаємодоповненні вони дають

нам можливість краще зрозуміти сутність та особливості свідомості, а також ті чинники, які визначають її існування.

Властивості свідомості яскраво розкриваються у її ідеальності, яка постає, з одного боку, як здатність свідомості конструювати дійсність у її необхідних якостях та зв'язках, а з іншого боку, як здатність її ідеалізувати дійсність, вибудовувати систему її еталонних вимірів та абсолютних орієнтирів; ідеальність свідомості дає можливість зрозуміти її онтологічний статус, оскільки поза свідомістю нічого ідеального не існує.

Складна структура людської свідомості розкривається через систему її функцій, серед яких найперше значення мають пізнавальна, творча та самоусвідомлення.

VI. Підведення підсумків. (3 хв.)

Отже, буття – це реально існуюча, стабільна, самостійна, об'єктивна, вічна, безкінечна субстанція, котра включає в себе сутнє. Людська свідомість – це унікальне явище дійсності. Будучи внутрішнім фактором людської життєдіяльності, за своїм змістом та можливостями вона виходить далеко за межі життєвих потреб. Завдяки свідомості людина вибудовує у своєму знанні цілий універсум, що має внутрішню систему зв'язків та підпорядкувань.

VII. Завдання для самостійної роботи. (2 хв.)

Петрушенко В. Основи філософських знань. Посібник. – К., Новий світ, 2003, с. 25 – 35.

VIII. Перевірка домашнього завдання. (25 хв.)

1. З якого часу і чому потрібно починати відлік історії української філософії?
2. Чому українську філософську думку називають лікарем душі?
3. Якою спрямованістю відзначалася києво-руська філософська думка?
4. Які ідеї панували в історії філософської думки України в період XV – XVI ст.?
5. Назвіть основні філософські ідеї Г. Сковороди. Чи можна Сковороду порівняти із Сократом?

6. Що спільного і в чому відмінність поглядів Г. Сковороди та його вчителів-професорів Києво-Могилянської академії?
7. Назвіть прізвища відомих вам українських філософів ХІХ – ХХ ст.
8. Розкрийте зміст історіософських поглядів Михайла Грушевського.
9. Що ви можете сказати про причини занепаду філософської думки в Україні в 30 – 50-ті рр. ХХ ст.?
10. Який вплив справив рух шістдесятників на українську філософію?